

el de-constructivisme a andorra

Les avantguardes de finals del segle XIX van capgirar l'art occidental de solc a rel i amb ell l'arquitectura. De la mà del Cubisme va aparèixer el Racionalisme arquitectònic quina influència s'allargarà fins a la postguerra de la II Guerra Mundial. A partir de mitjà segle XX els postulats racionalistes es posaran en tela de judici amb l'aparició de noves formes d'entendre l'arquitectura a les que es voldrà empaquetar sota un mateix terme.

El gran inventor de l'etiquetatge de l'arquitectura del segle XX va ser **Philip Johnson** (1906-2005). Com a primer director del primer departament d'Arquitectura i Disseny d'un museu, concretament del potent Museu Art Modern de Nova York (MoMA), entre 1932 i 1934 i, després, entre 1945 i 1954, va organitzar una sèrie d'exposicions que pretenia aixoplugar sota un mateix nom les tendències que s'estaven desenvolupant al món. Fins i tot, ell mateix, se sumaria amb obres pròpies a cada nova corrent que batejava

Primer va anomenar com Estil Internacional allò que havia vist a Europa, als anys trenta del segle passat, de la mà de **Le Corbusier** (al que **Johnson** copiarà les seves ulleres rodones), **Mies Van de Rohe** (al que superarà en apropament al social-nacionalisme), **Josep Breuer** o **Walter Gropius**. Arquitectes als quals convidarà a traslladar-se als Estats Units i amb els que col·laborar, com en el cas del gratacel Seagram a Nova York de **Mies**. I per apuntar-se al carro de la nova corrent, el seu treball fi de carrera, a la Universitat Harvard, va ser un homenatge a una obra fonamental de **Mies**, la Farnsworth House (1945). Per assolir la llicenciatura **Johnson** va presentar, i es va construir, una casa a New Canaan, Connecticut, coneguda com a Glass House (1949), que no pot ser més messiànica.

Mies Van der Rohe, Casa Farnsworth, 1945

<https://www.architecturaldigest.com/story/farnsworth-house-mies-van-der-rohe>

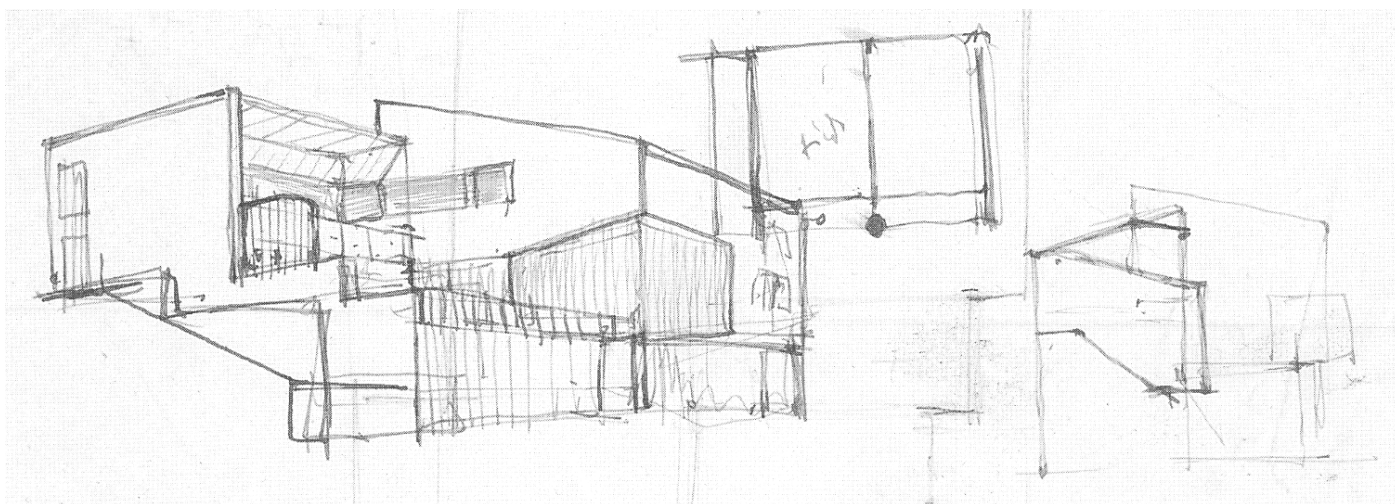
el de-constructivisme a andorra

Philip Johnson, Glass House, 1949.

<https://dromanelli.blogspot.com/2018/03/philip-johnson-glass-house.html>

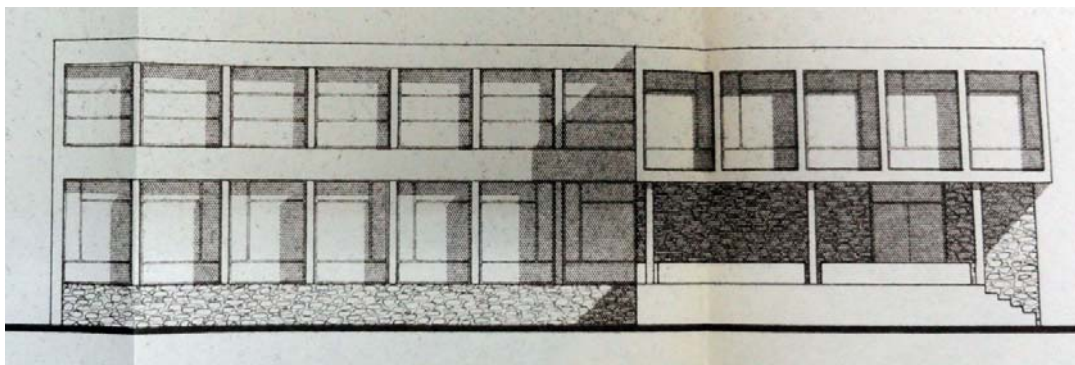
Aquesta tendència ha estat la base de l'arquitectura massiva del segle XX i el fonament de l'anomenada per **Oriol Bohigas**, Escola de Barcelona, d'on hem begut la immensa majoria dels arquitectes andorrans del darrer mig segle. Pel que fa a Andorra, els exemples més paradigmàtics d'Estil Internacional eren la casa Farràs (1952-56) de **Josep Maria Sostres** i la desapareguda Editorial Casal i Vall (1961) de **Domènec Escorsa**, ambdues a Andorra la Vella.

Josep Maria Sostres, Casa Farràs, 1952-56, Fons Sostres, Arxiu Històric COAA

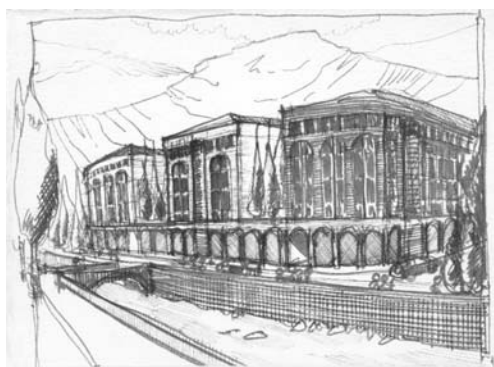
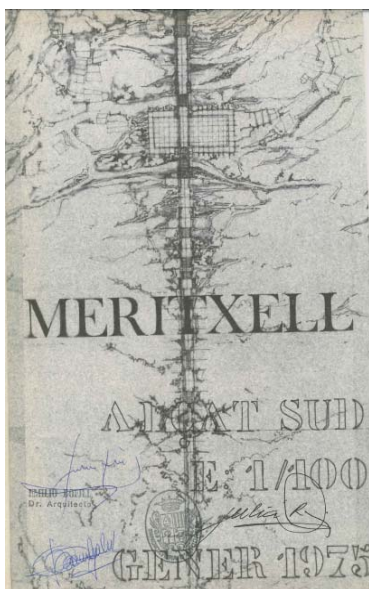
el de-constructivisme a andorra

Domènec Escorsa, Editorial Casal i Vall, 1961, Arxiu MOT

En la dècada dels setanta del passat segle **Johnson** es va treure de la màniga una nova corrent, Postmodernisme arquitectònic, sota la qual ajuntava gent com **Robert Venturi**, **Denise Scott Brow**, **Charles Moore** o **Michael Graves**. **Johnson** també s'apuntarà a la nova moda amb edificis com el AT&T (1978-84) de Nova York.

A Europa el primer que va sumar-se va ser **Ricardo Bofill**, del que tenim un bon exemple al país amb el Santuari de Nostra Senyora de Meritxell. Únic que veurà la llum dels tres que va projectat a Andorra.

Emilio Bofill (en nom del fill, que encara no era arquitecte), Caràtula de l'alçat Sud del projecte de Meritxell, Encamp, 1975, Arxiu del Consell General.

Ricard Bofill i Arturo López-Mateos, Projecte pels habitatges de la CASS, Andorra la Vella, 1981, Arxiu A. López-Mateos.

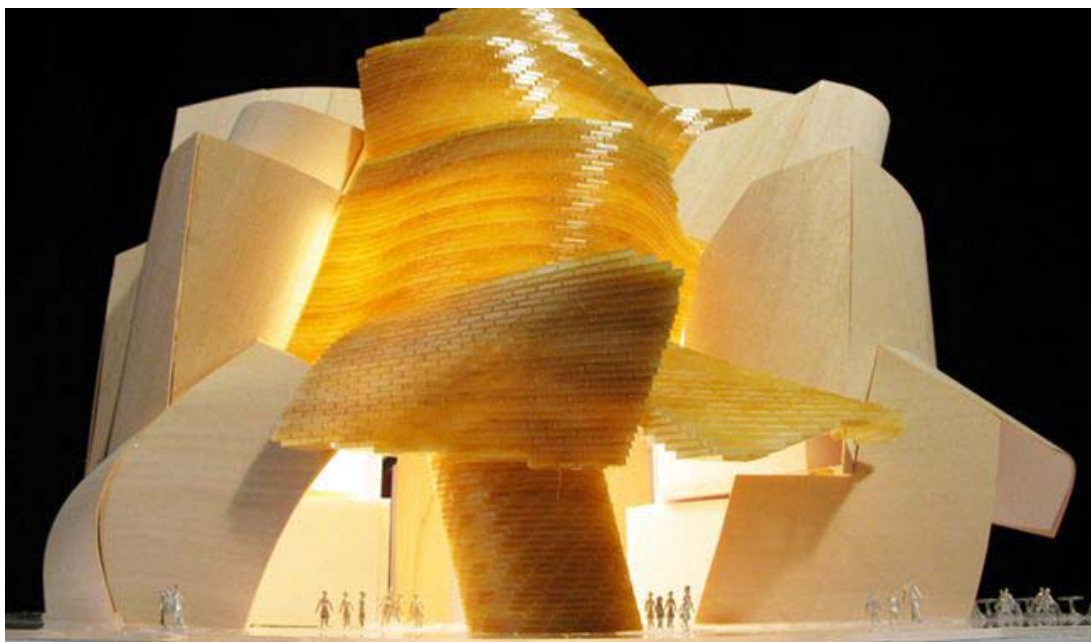
Ricardo Bofill, Complex Turístic de la Comella, Andorra la Vella, 1987, Arxiu comunal d'Andorra la Vella

el de-constructivisme

a andorra

I una dècada després **Johnson** inventar el terme De-construcció manllevant el nom del moviment que va sorgir a l'inici de la revolució bolxevic conegut com a Constructivisme i que, a més, casava amb el corrent filosòfic del mateix nom en voga en aquell moment. Sota aquesta denominació **Johnson** aixoplugar el que estaven fent gent com **Frank Gehry**, **Daniel Libeskind**, **Rem Koolhaas**, **Peter Eisenman**, **Zaha Hadid**, **Coop Himmelbau** o **Bernard Tschumi**. D'algunes d'aquestes "patums" (molts d'ells guanyadors del premi Pritzker. Guardó que, per cert, el primer a obtenir-lo va ser el mateix **Johnson**) van tenir ocasió de veure propostes a Andorra en els concursos pel Museu de la Pau i la Identitat i en el d'Arxiu Nacional i el Museu d'Art d'Andorra (2005).

Frank Gehry, Museu Nacional d'Andorra, 2007

Foto de l'article El frustat projecte de Museu Nacional d'Andorra s'exposa a París, Diari Ara d'Andorra del 06/10/2014.

Però, com en tantes modes que han travessat l'arquitectura del segle XX tenim reflexes d'aquestes a Andorra en projectes d'altres arquitectes, alguns no realitzats, altres a mitges i altres ja desapareguts. Només es manté un en peus.

Gràcies a **Arturo López-Mateos** podem parlar de tres en els que va col·laborar. Un de l'arquitecta **Carmen Pinós** i dos de **Daniel Gelabert**. L'únic que veurà una obra tirar endavant: el Parc Central d'Andorra la Vella. I finalment tenim el projecte encetat i desfet de l'avinguda Meritxell de **Benedetta Tagliabue** del despatx EMBT.

el de-constructivisme a andorra

carme pinós desplat

L'arquitecta barcelonina va començar la seva carrera professional fent tàndem amb **Enric Miralles** amb projectes com el Cementiri d'Igualada (1991), el Camp de Tir amb Arc de Barcelona 92 (1991) o Escola a Morella (1993) per la qual van rebre el Premi Nacional d'Arquitectura (1995). Va seguir trajectòria en solitari amb edificis com el Cube I i Cube II (2006-2014) a Guadalajara, Mèxic (i quina maqueta va comprar el MoMA de Nova York pel seu museu), CaixaForum de Saragossa (2014). Maqueta comprada pel Centre Pompidou de París) o l'escola Massana (2018), edificis d'habitatges i façana posterior del Mercat de la Boqueria (2015) a Barcelona. El 2021 va rebre el Premi Nacional d'Arquitectura al conjunt de la seva obra.

El 2001 va presentar un projecte d'habitatge unifamiliar a la Massana amb la col·laboració d'**Arturo López Mateos** que experimenta amb la descomposició per plantes de volum i que no va tirar endavant.

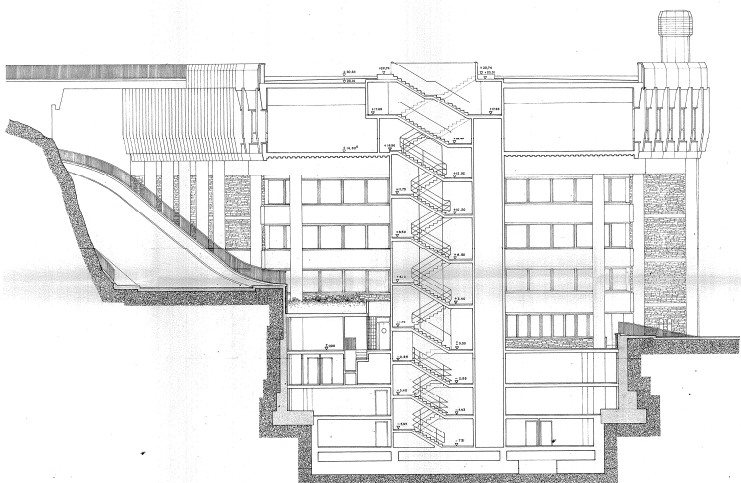
Plànols de l'arxiu personal d'Arturo López Mateos

el de-constructivisme a andorra

daniel gelabert fonavo (1929-2005)

L'arquitecte lleidatà va començar a treballar fundant l'estudi **AGR** amb **Josep Anglada** i **Josep Rivas**. Posteriorment, compartirà feina amb Josep Puig Torné i muntarà el seu propi despatx, **Gelabert i Associats**. Va col·laborar amb **Josep Maria Sostres** i portarà les obres de la Fundació Miró projectada per **Josep Lluís Sert**. Va bastir el mercat Felip II del barri de la Sagrera a Barcelona, l'edifici Ford del parc tecnològic del Vallès o la Fundació Sorigué a Lleida, però segurament la més coneguda de les seves obres sigui l'edifici Colom, al final de la Rambla de Barcelona. Amb els seus 28 pisos d'alçada va ser el primer gratacel de Barcelona amb una influència clara, tanmateix, del Brutalisme, que havia experimentat **Puig Torné** a Andorra amb l'edifici administratiu de Govern.

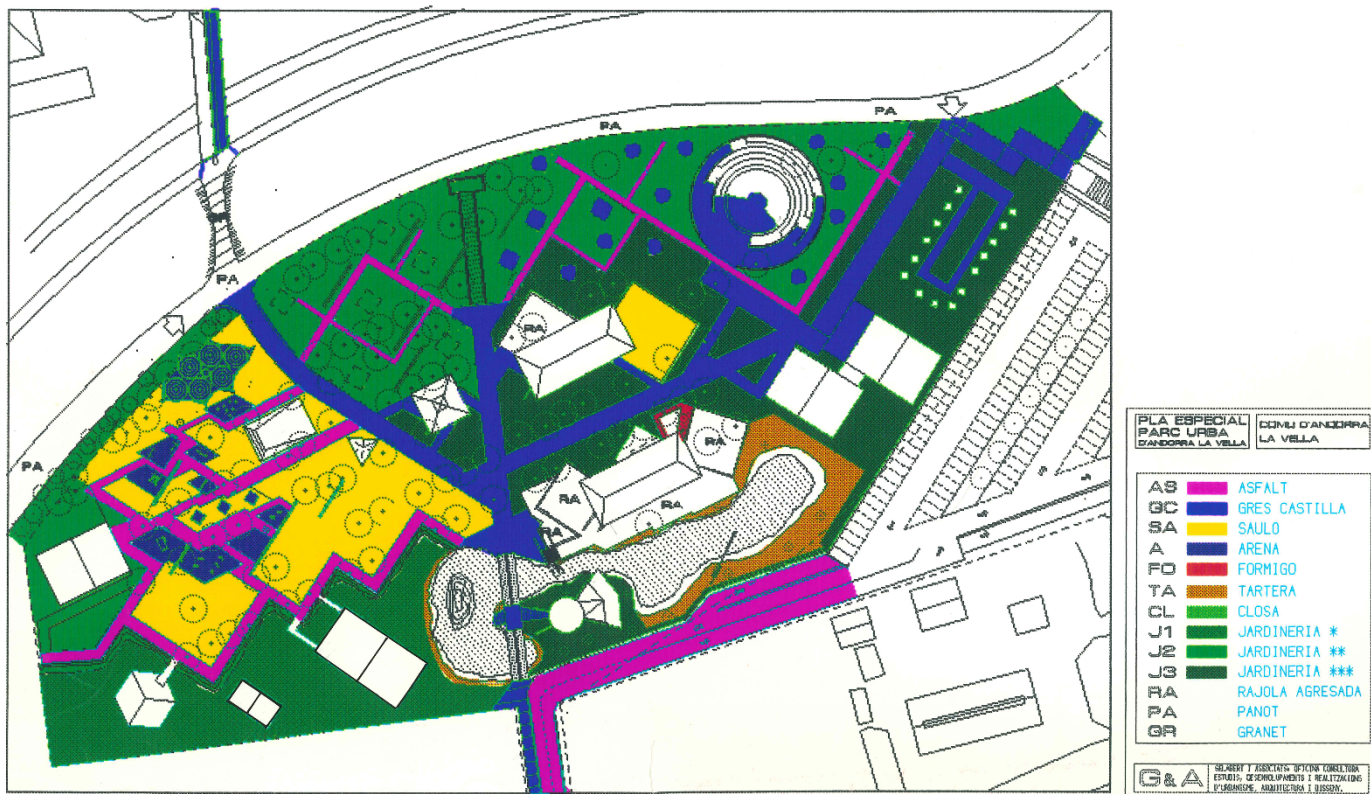

Secció del projecte d'edifici administratiu de Josep Puig Torné (Arxiu MOT) i fotografia d'Enric Dilmé 1992. Parc Central d'Andorra la Vella.

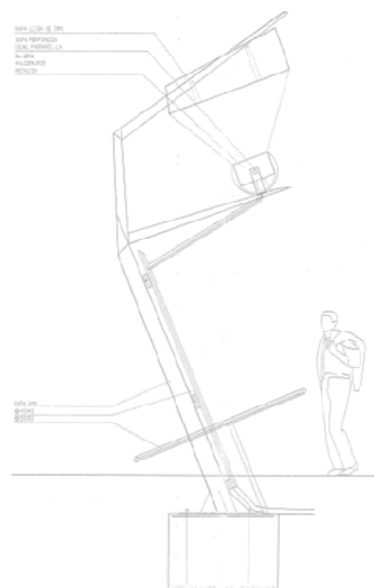

el de-constructivisme a andorra

1992. Parc Central d'Andorra la Vella

El que va començar per ser una proposta de Pla Especial per l'antic Càmping d'Andorra la Vella va acabar sent l'actual Parc Central de la capital. En tot cas, en aquests primers esbossos ja podem veure la composició fragmentada de la planta. L'apunt del pont que unia les dues lleres com a costellar d'una balena i els singulars fanals que es van bastir que semblen l'antecedent dels que projectaria **B.Tagliabue** per l'avinguda Meritxell.

Dibuixos cedits per l'Arxiu Comunal d'Andorra la Vella.

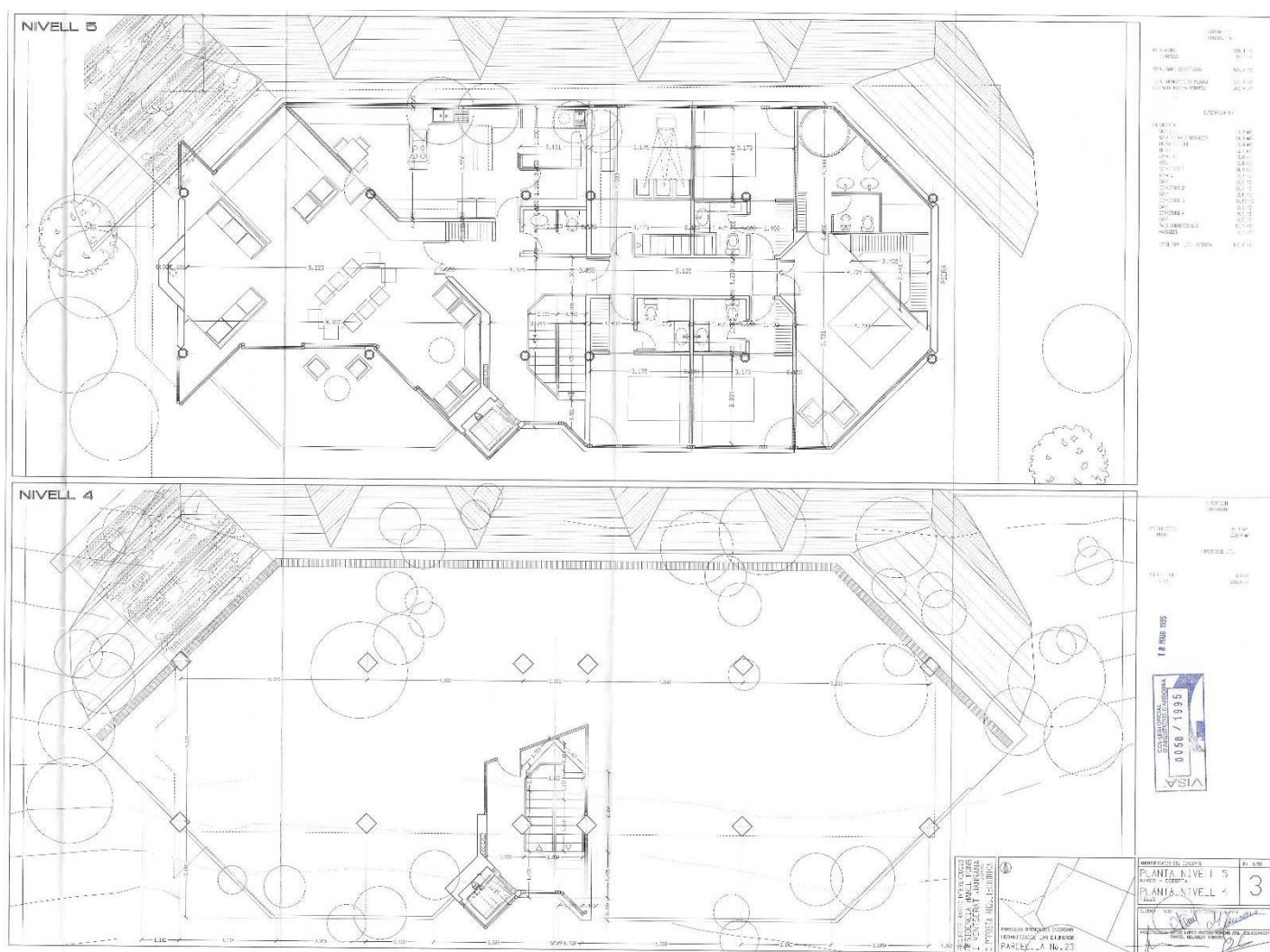

el de-constructivisme a andorra

1995. Xalet a can Diumenge, Escaldes-Engordany

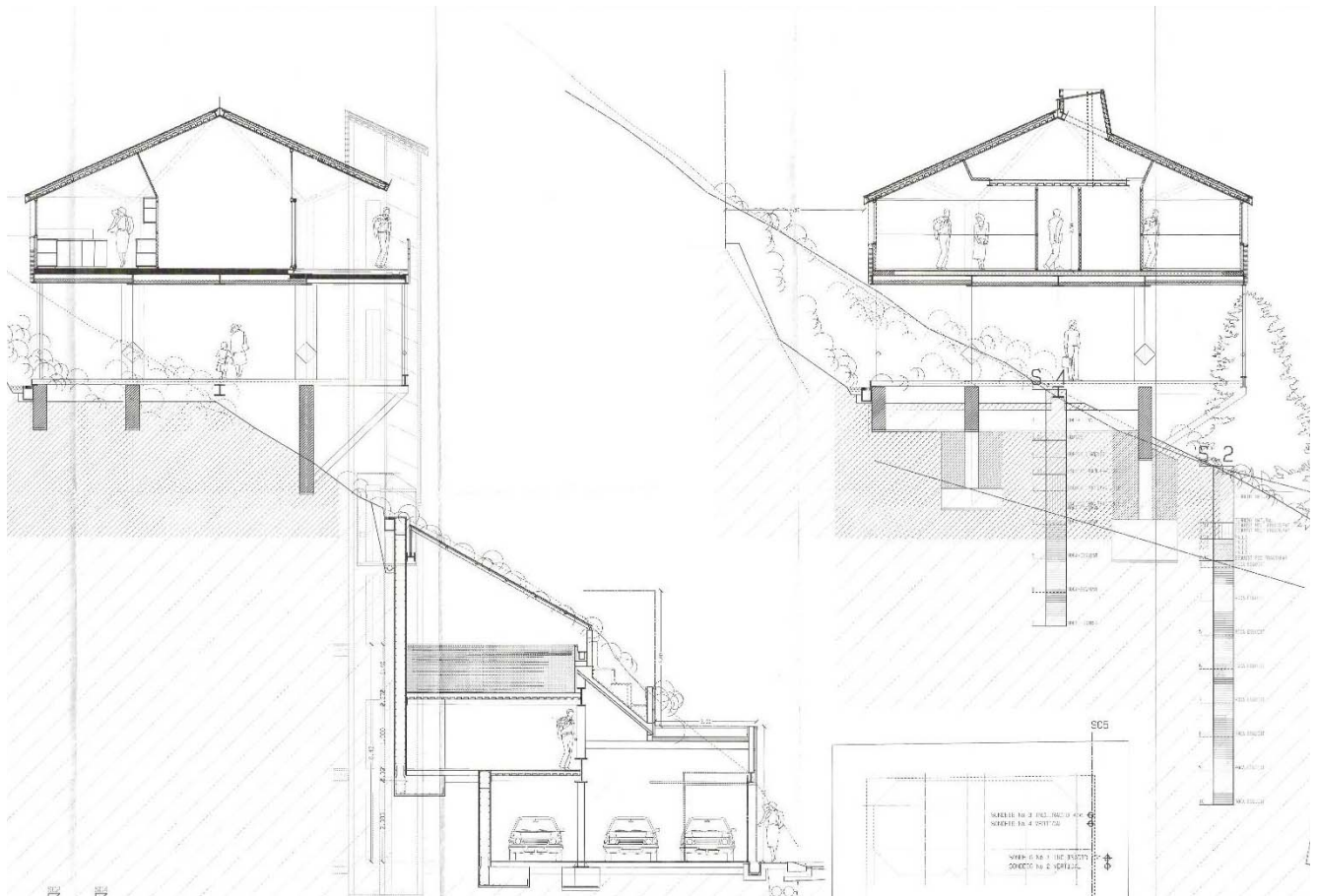
Daniel Gelabert, de la mà de **López-Mateos**, presenta un xalet que, donada la pronunciada pendent del terreny divideix amb dos: en la part baixa, a tocar del carrer, situa el garatge i, en la part alta, gaudint de sol i vistes, diposita l'habitatge en dues plantes. Tot sense quasi modificar el terreny.

En la planta es juga amb les diagonals, quelcom que **Gelabert** estava experimental en aquella època com ara el Centre d'Interpretació del Pireneu de Lleida a Talarn (1991-1996).

el de-constructivisme a andorra

Planols cedits per Arturo López-Mateos.

el de-constructivisme a andorra

2002. benedetta tagliabue

El despatx d'arquitectes **EMBT**, capitanejat en aquell moment per **Benedetta Tagliabue**, després de la mort, l'any 2000, d'**Enric Miralles**, va guanyar el concurs per a la remodelació de l'avinguda Meritxell.

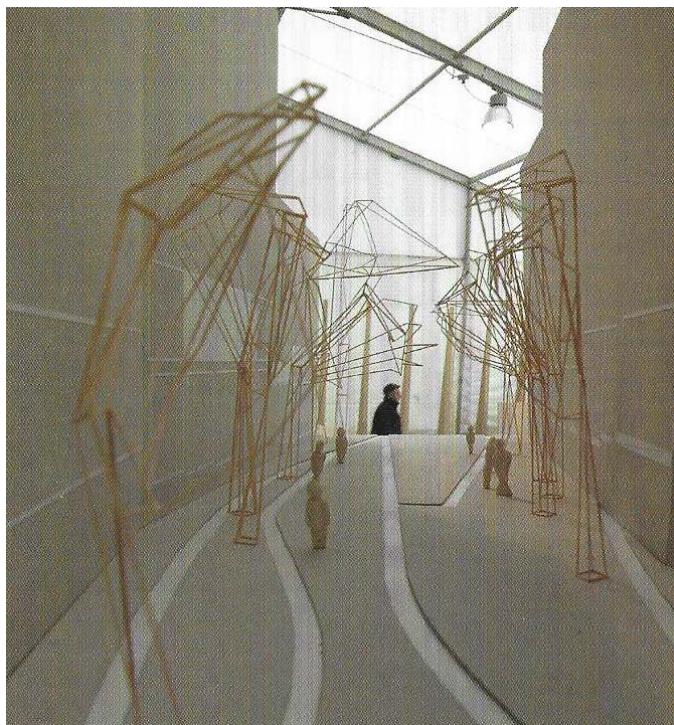
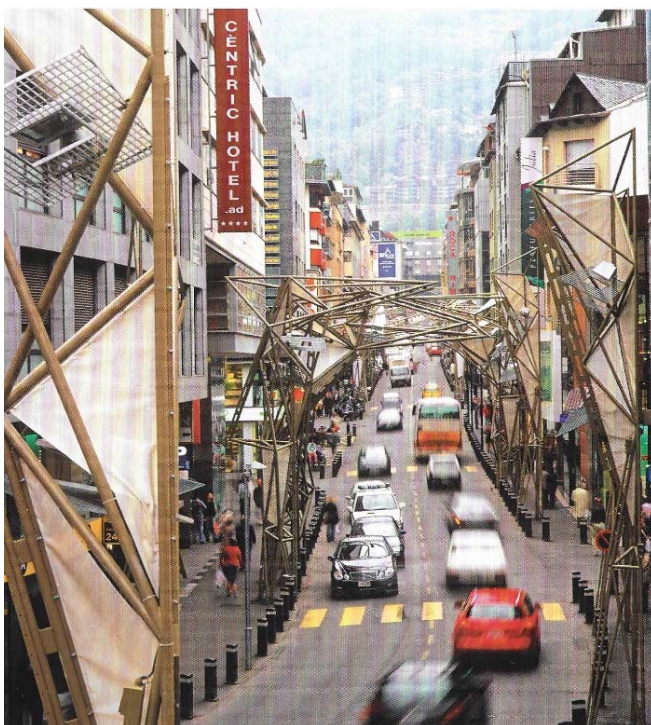
Tant amb els dos socis fundadors del despatx EMBT, com amb **Tagliabue** en solitari, la trajectòria de l'empresa d'arquitectura ha estat plagada de premis en reconeixement de les seves obres. Des de l'Ajuntament d'Utrecht, a Holanda (1997-2000, premis Rietveld i d'arquitectura dels Països Baixos 2001), Parc de Diagonal Mar, a Barcelona (1997-2002, premi FAD 2002), Parc dels Colors, a Mollet del Vallès (1992-2002, premi FAD d'espais exteriors 2002), campus (2003, premi FAD 2004) i rectorat (2006) de la Universitat de Vigo, Parlament d'Escòcia, a Edimburg (2004, premi RIBA Starling i Gran Premi d'Arquitectura d'Escòcia 2005), mercat de Santa Caterina de Barcelona (1997-2005, Premi Nacional de Cultura en la modalitat de patrimoni 2001), Pavelló Arcelor, a Esch-sur-Alzette, Luxemburg (2005-06, premi luxemburguès d'arquitectura 2007), pavelló d'Espanya a l'Expo de Shanghai 2010 (2007-10, premi Ciutat de Barcelona d'arquitectura 2009 i premi RIBA 2010), campus de l'escola de negocis de la Universitat de Fudan, a Shanghai (2011, premi de l'Associació Espanyola d'Arquitectes, 2017)...

En tot cas, un cop triat l'equip guanyador del concurs es va tirar endavant el projecte i es va començar a execució d'algun tram de l'avinguda fins que el Comú de la capital va decidir aturar-ho tot i desfer el que ja estava dempeus. Per tant, tan singular projecte, quina maqueta havia estat exposar a la fira d'Andorra la Vella, va tenir una existència parcial i efímera amb judici entre l'arquitecta i el consistori inclòs.

Ara bé, un no deixa de veure una connexió entre els fanals del Parc Central d'en **Gelabert** amb els de l'avinguda Meritxell d'en **Tagliabue**. Les seves formes trencades sembla veure del mateix corrent.

el de-constructivisme a andorra

Fotografia de la part de l'Avinguda executada segons el projecte d'EMBT. Al costat la maqueta exposada a la Fira d'Andorra la Vella. I a sota, plànols i referències per mostrar el que es volia fer.

Fons Arxiu Comunal d'Andorra la Vella

Escrit el dia de Sant Enric del 2025

